

MLJ

مجله حقوق پزشکی

ویژه نامه نوآوری حقوقی، ۱۴۰۰

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

مقاله پژوهشی

مسئولیت مدنی دولت در قبال شرکت‌های لیزینگی در شرایط تحریم با واردات بی رویه کالا

اسماعیل حسینی ایجی^۱، علی آل‌بویه^{۲*}، جواد نیک‌نژاد^۳

۱. دانشجوی دکتری رشته حقوق خصوصی، واحد آیت‌الله آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران.

۲. استادیار گروه فقه و حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

۳. استادیار گروه حقوق خصوصی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: در گذشته این امکان وجود نداشت که دولت را مسئول قلمداد نماییم اما امروزه برای دولت مسئولیت‌های گوناگونی در نظر گرفته شده، که یکی از این مسئولیت‌ها در قبال شرکت‌های لیزینگی می‌باشد، این شرکت‌ها با وجود تحریم‌ها بیشترین کمک را به اقتصاد و صنعت کشور نموده و نیازمند حمایت می‌باشند. هدف ما در این مقاله تبیین مسئولیت مدنی دولت در قبال شرکت‌های لیزینگی در شرایط خاص تحریم می‌باشد.

مواد و روش‌ها: این مقاله توصیفی تحلیلی، و با بهره‌گیری از روش اسنادی و استفاده از ابزار فیش-برداري تهیه و تدوین گردیده است.

یافته‌ها: یافته‌ها مؤید این امر است که؛ در مواردی پیش می‌آید که دولت به جای حمایت از شرکت‌های لیزینگی به رقابت نابرابر با آنها می‌پردازند. مسئله واردات کالا، از جمله مواردی است که دولت در آن هم نقش تصدی‌گری و هم حاکمیتی برعهده داشته و اهمیت مسئله به نوعی است که با ضرر و زیان شرکت‌های لیزینگی در صورت واردات بی‌رویه و بی‌ضابطه، ارتباط مستقیم دارد به همین خاطر، دولت مکلف است در تصمیم‌گیری برای واردات، همواره تمامی ابعاد مسئله را مورد بررسی قرار داده و با استفاده از نظرات کارشناسی، اقدام به واردات کالا به کشور نماید.

ملاحظات اخلاقی: از ابتدا تا انتهای مقاله با پایبندی به اصول صداقت و امانت‌داری تهیه و تدوین گردیده است.

نتیجه‌گیری: چنانچه در زمینه ورود بی‌رویه کالا از طرف دولت، خساراتی به شرکت‌های لیزینگی وارد آید، دچار خطا و یا اشتباه در تصمیم‌گیری شود، بحث مسئولیت مدنی دولت، مطرح می‌شود. از سوی دیگر، گاهی تزامم حقوق مصرف‌کننده و تولیدکننده، دولت را ناگزیر می‌کند که میان دو حق موجود، دست به انتخاب بزند و بعضاً دولت‌ها ممکن است برای تحقق رفاه عمومی و یا ملاحظات دیگری، حقوق مصرف‌کننده را بر حقوق تولیدکننده مقدم دارند. اما حمایت از تولید داخلی و همچنین روح حاکم بر مقررات فقهی و حقوقی، این مسئله را برنمی‌تابد که این ضررها، بدون جبران باقی بماند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۲۳

واژگان کلیدی:

مسئولیت مدنی دولت

تحریم اقتصادی

شرکت‌های لیزینگی

* نویسنده مسئول:

علی آل‌بویه

آدرس پستی: ایران، یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یاسوج، گروه فقه و حقوق.

کد پستی: ۷۵۹۱۴۹۳۶۸۶

تلفن: ۰۷۴۳۳۳۱۳۲۱۲

پست الکترونیک:

dr.aleboueh@yahoo.com

۱. مقدمه

مالکیت این کالاها به خارج از مرزها تعلق دارد، اما بهره‌برداری از آن همچنان در داخل کشور تداوم پیدا می‌کند و صاحبان اصلی ناگزیر به پشتیبانی و حمایت از تولیدکنندگان خواهند شد. این امکان وجود دارد دارد که، دولت را مسئول جبران خسارت نسبت به شرکت‌های لیزینگی در شرایط تحریم نمود؟ بنظر می‌رسد که با اتکا به اصول حقوقی می‌توان مسئولیت مدنی دولت در قبال شرکت‌های لیزینگی بار نمود.

۲. ملاحظات اخلاقی

در نگارش این مقاله به اصول اخلاقی و حرفه‌ای پایبند بوده‌ایم و از ابتدا تا انتهای مقاله با پایبندی به اصول صداقت و امانت‌داری این مقاله تهیه و تدوین گردیده است.

۳. مواد و روش‌ها

این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. روش جمع‌آوری اطلاعات از طریق مراجعه به کتابخانه و استفاده فیش‌برداری از کتب، مقالات مرتبط با موضوع و استفاده از منابع الکترونیکی و بانک‌های اطلاعاتی معتبر و فیش‌برداری از مطالب آن صورت پذیرفته است.

۴. یافته‌ها

با مطالعاتی که در این زمینه صورت پذیرفت مشخص گردید که شرکت‌های لیزینگی بیشترین خدمت را به نظام اقتصادی و اشتغال کشور می‌کنند. بخصوص در زمانی که کشور در شرایط تحریمی قرار دارد این شرکت‌ها بیشترین خدمت را به صنعت کشور می‌نمایند بنابراین دولت مکلف است در صورت واردات کالا به هماهنگی شرکت‌های لیزینگی این اقدام را انجام دهد تا این شرکت‌ها دچار خسارت نشوند.

۵. بحث

۵-۱. پیشینه تحقیق

طبق مطالعاتی که در خصوص پیشینه موضوع انجام شد سوابقی که بخواهند عین این موضوع را کار کرده باشند یافت

حجم بالای واردات کالاهای مصرفی، علاوه بر تضعیف توانمندی‌های تولیدی و صنعتی داخل کشور، رشد بخش‌های غیرمولد، دلالتی و واسطه‌گری را در بازارهای پولی و مالی کشور افزایش داد و حجم بالای نقدینگی را به بخش غیرمولد منتقل کرد. تنها موردی که از شمول تحریم‌ها تا حدی در امان بود، صادرات منابع طبیعی و واردات کالاهای مصرفی بود که آن هم با اعمال محدودیت‌های روزافزون برای صادرات نفت و مواد خام همراه شد تجربه سال‌های تحریم چگونگی ضریب نفوذ صنعت لیزینگ در رونق بخشیدن به صنایع خودروسازی، مسکن و ساختمان، مستغلات تجاری و اداری، لوازم خانگی، ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی، توسعه ناوگان حمل و نقل زمینی و ریلی درون و برون شهری، هوایی، دریایی، تجهیزات بیمارستانی، لوازم آزمایشگاهی، تأسیسات بندری و دریایی و ماشین‌آلات راه‌سازی مدرن را نشان داده است. حال می‌طلبید با عنایت به خدمتی که صنعت لیزینگ به کشور و دولت می‌نماید در صورت بروز خسارت به این شرکت‌ها مسئول به جبران خسارت باشد.

تجهیزات نفت و گاز، پتروشیمی، صنایع مواد غذایی، ماشین‌آلات بسته‌بندی، صنعت چاپ و ده‌ها مورد از این قبیل در سایر کشورها توانسته است موجب رشد و شکوفایی اقتصاد ملی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه شود. به کارگیری ابزار نوین اجاره داری اعتباری، یا همان صنعت لیزینگ به ویژه «لیزینگ برون مرزی» ضریب امنیت شاخص‌های افزایش تولید، اشتغال، کاهش تورم، رقابتی شدن قیمت‌ها و مبادلات تجاری را در میان سایر ملل تحت تأثیر قرار داده است.

ابزار اجاره اعتباری در قالب انواع قراردادهای اجاره طولانی مدت، مالکیت کالاهای سرمایه‌ای با دوام را از قبیل هواپیماها، کشتی‌ها، خطوط تولید تجهیزات صنایع سنگین از جمله خودروسازی، فولاد، ماشین‌آلات، تجهیزات نیروگاه‌ها، نفت، گاز و پتروشیمی را در اختیار شرکت‌های برون مرزی قرار می‌دهد و بهره‌برداری از آنها را در داخل کشور میسر می‌کند. این روش به طور طبیعی دست و پای تحریم‌کنندگان را می‌بندد، زیرا

نشد؛ لذا موضوعات ذیل که مسئولیت دولت را در بر داشته باشند به شرح ذیل می‌باشند.

۱- شفیعی، ابوذر و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان: مسئولیت مدنی دولت به این نتیجه رسیده‌اند که:

بررسی مسئولیت مدنی دولت در سیستم حقوقی جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد، علی‌رغم ارائه شرایط خاص در قوانین تصویب شده، مسئولیت دولت را مطابق با نظریه‌های تقصیر یا خطر پذیرفته است. در بسیاری از موارد یک مشکل قانونی یا خلا است. پراکندگی قوانین، مطالعه موردی مسئولیت مدنی دولت، ناسازگاری در اصول مسئولیت، برخی مبتنی بر نظریه تقصیر و برخی دیگر براساس تئوری خطر، همچنین عدم وجود راه‌حل‌های دقیق اجرای قانون و عدم یکنواختی در موارد مشابه مانند محدودیت مسئولیت تقصیر قضات و نیروهای مسلح و سایر کارمندان دولت یکی از مهمترین نقاط ضعف و خلأ قانونی در رابطه با سیستم مسئولیت مدنی دولت است.

۲- بهرامی احمدی، حمید و علم خانی، اعظم (۱۳۹۳) در مقاله‌ای تحت عنوان: مبانی مسئولیت مدنی دولت در قبال آلودگی‌های زیست محیطی به این نتیجه رسیده‌اند که: در مواردی که مشخص شد که دولت تقصیر در حدوث آلودگی‌ها داشته مسئولیت مدنی بر دولت بار بشود. و موظف است که در این موارد جبران خسارت نماید. آلودگی‌های زیست محیطی از اهمیت وافر بر خوردار بوده که می‌طلبد دولت در این زمینه اهتمام بیشتر به خرج دهد تا مشکلاتی برای سلامت شهروندان پیش نیاید.

۳- السان، مصطفی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای تحت عنوان: نظریه مسئولیت مدنی دولت در قبال حوادث طبیعی به این نتیجه رسیده است که: هدف از این مقاله، درگیر ساختن مفاهیم حقوق مسئولیت با بعیدترین عنوان قابل تصور، یعنی حوادث طبیعی است. این اقدام از یک سو ناشی از تحول مبانی حقوقی و از سوی دیگر برگرفته از واقعیت تغییر نگرش جهانی نسبت به چنین حوادثی است. تحلیل موضوع نیازمند بررسی ماهیت مسئولیت و نحوه ارتباط آن با دولت‌هاست که در این زمینه ناگزیر به پرداختن تئوری رفاه و ریشه فلسفی موضوع ناگزیر

خواهیم بود. در پایان اثبات خواهد شد که چگونه می‌توان با درگیر ساختن دولت به مفهوم عام در امر پیش‌بینی، پیشگیری و بازدارندگی از ایجاد، تأثیر یا تشدید آثار حوادث طبیعی به عالی‌ترین سطح امنیت جانی و مالی برای همگان در مقابل این حوادث دست یافت. خواهیم دید که نظریه باید با وضع قوانین و مقرراتی تکمیل شود که مسئولیت کیفری و مدنی را سرانجام به خاطیان واقعی اشخاص حقیقی یا حقوقی تحمیل می‌کند.

همان‌گونه که پیداست موارد و مقالات ذیل به صورت کلی گویی گریزی به مسئولیت مدنی دولت اشاره داشته‌اند و در خصوص مسئولیت مدنی دولت در قبال شرکت‌های لیزینگ البته در شرایط تحریم که موضوع مقاله ما می‌باشد پیشینه‌ای یافت نشد و ما در این پژوهش سعی خواهیم کرد خلاء تحقیقاتی موجود در این زمینه را پوشش دهیم.

۵-۲. نوآوری تحقیق با عنایت به تحقیقات مشابه

با عنایت به پیشینه‌ای که ذکر گردید با توجه به اینکه در تحقیقات انجام گرفته صرفاً به ارائه کلیاتی در قبال مسئولیت مدنی دولت پرداخته شده است و از آنجا که تا کنون در زمینه مسئولیت مدنی دولت در اثر تحریم‌ها در قبال شرکت‌های لیزینگ در حقوق موضوعه که نتایج خروجی آن در یک پژوهش علمی انعکاس داده شود وجود ندارد. از همین بابت تحقیق در نوع خود بدیع و نو می‌باشد.

۵-۳. اهمیت و ضرورت پژوهش

ضرورت انجام تحقیق در این است که ابزار اجاره اعتباری یا اصطلاح لیزینگ کمک‌های قابل توجهی به کشور در شرایط تحریم نموده است و در قالب انواع قراردادهای اجاره طولانی مدت، مالکیت کالاهای سرمایه‌ای بادوام را از قبیل هواپیماها، کشتی‌ها، خطوط تولید تجهیزات صنایع سنگین از جمله خودروسازی، فولاد، ماشین‌آلات، تجهیزات نیروگاه‌ها، نفت، گاز و پتروشیمی را در اختیار شرکت‌های برون‌مرزی قرار می‌دهد و بهره‌برداری از آنها را در داخل کشور میسر می‌کند. این روش به طور طبیعی دست و پای تحریم‌کنندگان را می‌بندد، زیرا

اخلاق عرفی شد، که در عرصه‌ی اخیر مسئول به کسی اطلاق می‌گردید که در مقابل وجدانش ملزم به پاسخگویی بود» (۳).

۵-۳-۵. لیزینگ

لیزینگ در مفهوم لغوی به معنی اجاره دادن و اجاره کردن است و در معاملات مبتنی بر لیزینگ می‌توان آن را قراردادی دانست که بین صاحب تجهیزات (و یا هر نوع محصول سرمایه‌ای با دوام) به عنوان موجر و فردی که از تجهیزات مزبور استفاده می‌کند به عنوان مستأجر منعقد می‌گردد. اساتید حقوق تعاریف متعددی را از لیزینگ ارائه نموده‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

در تعریف لیزینگ آمده است:

لیزینگ یک رشته فعالیت اعتباری تخصصی است مبتنی بر روش اجاره که به موجب قرارداد یا توافق بین طرفین اجاره‌دهنده و اجاره‌کننده اعم از شخص حقیقی یا حقوقی به منظور بهره‌برداری و استفاده از کالای سرمایه‌ای یا مصرفی با دوام که قابلیت اجاره داشته باشند، منعقد می‌شود».

همچنین گفته شده است که: لیزینگ موافقت‌نامه‌ای است که به موجب آن اجاره‌دهنده در قبال دریافت مبلغ یا مبالغ مشخصی حق استفاده از دارایی را در مدت زمان مورد توافق به اجاره‌کننده واگذار می‌کند».

در تعریف دیگر نیز آمده است که: «در اصطلاح به نوع خاصی از قرارداد اجاره گفته می‌شود که بین دو یا چند نفر شخصیت حقیقی یا حقوقی به منظور بهره‌برداری از منفعت کالای سرمایه‌ای یا مصرفی با دوام که قابلیت اجاره دارد منعقد می‌شود که معمولاً در انتهای قرارداد، عین مستاجر به تملک مستاجر در می‌آید» (۴).

۵-۴-۵. تعریف دولت

دولت عبارت است از عده‌ای از مردم که در سرزمین مشخص به‌طور دائم اسکان دارند و دارای حکومتی هستند که به وضع و اجرای قانون اقدام می‌کنند و از حاکمیتی برخوردارند که به صورت روح حاکم و قدرت عالی آنها را از تعرضات داخلی و خارجی مصون می‌دارد (۵).

مالکیت این کالاها به خارج از مرزها تعلق دارد، اما بهره‌برداری از آن همچنان در داخل کشور تداوم پیدا می‌کند و صاحبان اصلی ناگزیر به پشتیبانی و حمایت از تولیدکنندگان خواهند شد.

۵-۴-۵. محدودیت‌های پژوهش

محدودیت‌هایی که ما در این تحقیق با آن روبه‌رو بودیم این عدم دسترسی به پیشینه تحقیقاتی در این زمینه بود و خلاء تحقیقاتی در این زمینه از جمله محدودیت‌های تحقیق بود.

۵-۵. تعاریف و مفاهیم

۵-۵-۱. مفهوم مسئولیت مدنی

اصطلاح مسئولیت مدنی در زبان حقوقی، نماینگر مجموعه قواعدی است که واردکننده زیان را به جبران خسارت زیان‌دیده ملزم می‌سازد، از دیدگاه دیگر در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد (۱). مسئولیت مدنی اصولاً ناشی از بی‌مبالاتی اشخاص است ولی گاه به منظور جبران ضرر نامشروع یا خطری که برای دیگران ایجاد شده است نیز به وجود می‌آید لیکن برای تحقق مسئولیت در همه حال وجود سه عنصر ضرورت دارد: ضرر، ارتکاب فعل زیانبار و رابطه سببیت بین فعل شخص و ضرری که وارد شده است (۱).

۵-۵-۲. مفهوم مسئولیت

مسئول به معنای «۱- چیزی خواهش شده، ۲- کسی که فریضه‌ای بر ذمه دارد که اگر به آن عمل نکند از او بازخواست می‌شود» (۲). از اواخر قرن ۱۲ میلادی واژه‌ی مذکور به معنای پاسخگویی نسبت به زندگی در برابر اعمال فردی در اخلاق مذهبی رواج گرفت و این مقارن با زمانی بود که حقوق تحت تأثیر مذهب و اخلاق بود در شرایطی که در اروپا مذهب و اخلاق بر همه چیز و به خصوص حقوق سایه افکنده بود، در پایان قرن سیزدهم میلادی، اصطلاح "مسئول" به معنای کسی که در مقابل خداوند نسبت به زندگی و اعمالش پاسخگو است، در اخلاق مذهبی رواج یافته و سپس وارد عرصه‌ی

۵-۶. ارکان لیزینگ

هر عقد یا قراردادی از چند رکن ساخته شده که اگر هر یک از آن ارکان وجود نداشته باشد آن عقد یا قرارداد نمی‌تواند شکل بگیرد. به طور مثال به قرارداد اجاره توجه نمائید. در تعریف اجاره آمده است «اجاره عقدی است که به موجب آن مستاجر مالک منافع عین مستاجر می‌شود. اجاره‌دهنده را موجر و اجاره‌کننده را مستاجر و مورد اجاره را عین مستاجر گویند. در این تعریف به خوبی دیده می‌شود که قانون‌گذار برای ایجاد یک قرارداد اجاره، وجود ارکانی را ضروری دانسته که اگر هر یک از این ارکان وجود نداشته باشد قرارداد اجاره نمی‌تواند محقق بشود. قراردادهای لیزینگ نیز از این قاعده مستثنی نبوده و دارای عناصر و ارکانی می‌باشند که در ادامه به بررسی آن‌ها خواهیم پرداخت.

۵-۶-۱. رکن اول، اجاره‌دهنده

اجاره‌دهنده که موجر نامیده می‌شود، شخصی است که بر طبق قانون مالک تجهیزات و اموالی شناخته می‌شود که مورد اجاره قرار می‌گیرند. در شرکت‌های لیزینگ معمولاً موجران را می‌توان در سه گروه طبقه‌بندی کرد اما در نهایت اساس کار بر این است که مشتری (مستاجر) با مراجعه به شرکت لیزینگ و انعقاد قرارداد با مالک (موجر) کالای مورد نظر را دریافت می‌کند و با بازپرداخت اقساط دوره‌ای معینه و نهایتاً پرداخت آخرین قسط، مالکیت قانونی کالا را به دست می‌آورد. به بیان دیگر مستاجر از طریق انعقاد قرارداد لیزینگ تجهیزات را از موجر اجاره نموده و اجاره دوره‌ای را می‌پردازد (۶). معمولاً موجرین شرکت‌های لیزینگ خصوصی متخصص در امور لیزینگ یا وابسته به بانک‌ها و موسسات مالی می‌باشند (۷). اما همان طور که پیش‌تر بیان کردیم در شرکت‌های لیزینگ معمولاً موجران را می‌توان در سه گروه طبقه‌بندی کرد که در زیر به اختصار آن‌ها را بیان می‌کنیم.

۵-۶-۱-۱. موجران مستقل

موجران مستقل اشخاصی هستند که خودشان بدون وابستگی به هیچ بانک یا موسسه دیگری رأساً کالا و تجهیزات مورد نیاز

مشتریان شرکت را فراهم می‌نمایند، یعنی کالای مورد نظر را در تملک خود در می‌آورند و سپس آن‌ها را در تحت قرارداد لیزینگ به مشتری واگذار می‌کنند. نظیر شرکت لیزینگ خودرو غدیر.

۵-۶-۱-۲. موجران وابسته

این دسته از موجران در واقع عامل فروش کالاها و تولیدات تولیدکنندگان مختلف هستند، یعنی برخلاف موجران مستقل که رأساً تجهیزات مورد نیاز مشتریان را پس از اینکه به تملک خود درآوردند در اختیار مشتری قرار می‌دهند، موجران وابسته اشخاصی هستند که تابع تولیدکنندگان و به عبارت درست‌تر، عامل فروش تجهیزات تولیدکنندگان می‌باشند تا به آن‌ها در امر تأمین مالی و فروش محصولات تولیدشان کمک کنند (۸).

۵-۶-۱-۳. موجران بانکی

موجران بانکی موجرانی هستند که از نظر سرمایه‌ای به بانک‌ها وابسته هستند و در واقع این موجران با ارائه وام‌ها و تسهیلات بانکی شرایط خرید کالا و خدمات را برای مشتریان فراهم می‌آورند به این صورت که به افراد وام پرداخت نموده و افراد نیز با وام دریافتی اقدام به خرید کالا به صورت اجاره به شرط تملیک می‌نمایند و وام دریافتی را به صورت اقساط در سررسیدهای مشخص به بانک باز پس می‌دهند. لازم به ذکر است که در حال حاضر اغلب بانک‌ها یک شرکت لیزینگ هم تأسیس کرده‌اند.

۵-۶-۲. رکن دوم، اجاره‌کننده

اجاره‌کننده یا مستاجر دومین رکن از ارکان تشکیل‌دهنده قراردادهای لیزینگ است. در قرارداد لیزینگ مستاجر شخصی است که در قبال پرداخت اقساط تعیین شده، حق استفاده از عین مستاجر را بدست می‌آورد و می‌تواند یک شخص حقیقی باشد یا حقوقی. البته در معاملات لیزینگ، مستاجر پس از پرداخت تمامی اقساط مالک عین مستاجر می‌شود.

۵-۶-۳. رکن سوم، مورد اجاره

سومین رکن تشکیل‌دهنده لیزینگ مورد اجاره است، یعنی همان عین مستاجر که مستاجر در عقد لیزینگ حق استفاده از آن را بدست می‌آورد و البته در پایان قرارداد و پس از پرداخت تمامی اقساط معینه مالک قانونی آن می‌شود (۸).

۵-۶-۴. رکن چهارم، بهاء اجاره

رکن چهارم قرارداد لیزینگ، بهاء اجاره یا اجاره بهاء می‌باشد که عبارت است از مبلغی که مستاجر در اقساط از پیش تعیین شده و در سررسیدهای معین آن‌ها را می‌پردازد و با پرداخت همین اجاره بهاء است که در انتهای قرارداد مالکیت از موجر به مستاجر انتقال پیدا می‌کند.

۵-۶-۵. رکن پنجم، ضمان

چون در عقد اجاره مستاجر مالک عین مستاجر نمی‌شود و عین مستاجر در تملک موجر باقی می‌ماند، فلذا به طور معمول در عقد اجاره سخن از ضمانت به میان نمی‌آید. در قراردادهای لیزینگ نیز مستاجر با انعقاد قرارداد بلافاصله مالک کالا و تجهیزات نمی‌شود و موجر تا انتهای قرارداد یعنی تا زمان پرداخت آخرین قسط، مالک قانونی مورد اجاره است، اما از آنجایی که در قراردادهای لیزینگ موجر برای انعقاد قرارداد لیزینگ سرمایه‌گذاری نموده است و این سرمایه‌گذاری ممکن است برای موجر با خطراتی همراه باشد که موجب از دست رفتن سرمایه او شود، بنابراین معمولاً در قرارداد لیزینگ مستاجر ملزم به دادن تضمیناتی می‌شود و یا شخصی را به عنوان ضامن معرفی می‌کند، عقد ضمان عبارت است از اینکه شخصی مالی را که بر ذمه دیگری است بر عهده بگیرد (۴).

بنابراین ضامن در قرارداد لیزینگ، ضامن تمام تعهداتی می‌شود که مستاجر ملزم به اجرای آن‌ها شده است و پرداخت به موقع اقساط یکی از تعهدات مستاجر است. به همین دلیل است که باید رکن ضمانت را هم به عنوان یکی از ارکان تشکیل‌دهنده قراردادهای لیزینگ در نظر گرفت.

۵-۷. فواید لیزینگ

برای لیزینگ مزایا و فواید زیادی ذکر شده که در این مجال به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

۵-۷-۱. ایجاد اشتغال و گسترش سطح تولید

لیزینگ یکی از روش‌های بسیار موثر در ایجاد اشتغال محسوب می‌شود؛ زیرا می‌تواند شرایط لازم کار برای متخصصان یا افرادی که توان انجام کار دارند ولی از امکانات و تجهیزات لازم برخوردار نیستند را فراهم آورد. همچنین در شرکت‌های تولیدی از طریق کمک به فروش و افزایش تولیدات و روان کردن چرخه تولید به ایجاد اشتغال و حفظ آن کمک شایان توجهی خواهد کرد (۹).

۵-۷-۲. گسترش سرمایه‌گذاری‌ها

شرکت‌های لیزینگ با واگذاری کالاهای سرمایه‌ای مورد نیاز بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ و دریافت قیمت آنها به صورت اقساط مدت‌دار، به رشد و توسعه سرمایه‌گذاری در جامعه کمک می‌کنند و این زمینه را فراهم می‌آورند که بنگاه‌ها از محل درآمد خود، قیمت کالاهای سرمایه‌ای را بپردازند و بعد از مدتی صاحب آن کالاها شوند (۱۰).

۵-۷-۳. رونق اقتصادی

شرکت‌های لیزینگ از طریق کمک به فروش کالاهای مصرفی و سرمایه‌ای با دوام، به رشد و شکوفایی بنگاه‌های تولیدی کمک می‌کنند و ابزاری برای رونق اقتصادی به شمار می‌روند و در دوره‌های رکود مانع انباشت محصولات تولید شده در انبار کارخانه‌ها می‌گردند و به این طریق به اقتصاد ملی کمک می‌کنند.

۵-۷-۴. جلوگیری از تورم

تأمین مالی به روش لیزینگ به دلیل عدم تزریق مستقیم وجوه به بازار و پیشگیری این روش از ورود مستقیم منابعی که به صورت تسهیلات واگذار می‌شود دارای خاصیت ضد

مزایای بسیار دیگری مانند کاهش ریسک تجاری، صرفه‌جویی در مصرف سرمایه نیز به همراه دارد.

۵-۸. انواع لیزینگ

شرکت‌های لیزینگ را از نظر عملیاتی می‌توان در چند دسته طبقه‌بندی کرد که به عنوان مهمترین آنها می‌توان به لیزینگ ساده، لیزینگ مالی، لیزینگ فروش و اجاره مجدد و لیزینگ به شرط خرید اشاره نمود.

۵-۸-۱. لیزینگ ساده

لیزینگ ساده یا عملیاتی، قدیمی‌ترین و ساده‌ترین روش عملیات لیزینگ است که در آن شرکت لیزینگ کالای با دوامی را بر اساس قرارداد اجاره‌ای ساده و صرفاً به قصد بهره‌برداری و انتفاع از منافع کالا در اختیار متقاضی (مستاجر) قرار می‌دهد و مستاجر متعهد می‌شود افزون بر پرداخت اجاره بهاء ماهانه، کالای مورد اجاره را در پایان به شرکت (موجر) مسترد کند (۱۱).

۵-۸-۲. لیزینگ مالی

لیزینگ مالی یا اعتباری که امروزه رایج‌ترین روش عملیاتی شرکت‌های لیزینگ است مشابهت زیادی با قرارداد اجاره به شرط تملیک در قانون بانکداری بدون ربا دارد. اینکه گفتیم لیزینگ مالی با اعتباری امروزه رایج‌ترین روش عملیاتی شرکت‌های لیزینگ است شاید به همین خاطر باشد که این نوع لیزینگ بیشترین مشابهت را با قرارداد اجاره به شرط تملیک در قانون بانکداری بدون ربا دارد.

۵-۹. مبانی مسئولیت مدنی دولت در قبال شرکت‌های

لیزینگی

در خصوص مبانی مسئولیت مدنی دولت نظرات گوناگونی، از سوی علماء و دانشمندان نظریات و دیدگاه‌های متعددی مطرح شده که این نظریات هرکدام در برهه‌هایی از تاریخ طرفدارانی داشته و در دوره‌هایی از تاریخ مورد عمل قرار گرفته‌اند. که ما در این مقاله به بررسی این مسئولیت در

تورمی است، این شیوه تأمین مالی خصوصاً در روش لیزینگ کمک فروش از یک سو به چرخه تولید و افزایش حجم محصول تولیدی کمک کرده و در نتیجه سطح تولید داخلی را بالا می‌برد و از سوی دیگر از طریق واگذاری تسهیلات برای خرید مواد اولیه تولید و ایجاد اشتغال و افزایش عرضه محصولات مورد نیاز جامعه ضمن بالا بردن میزان تولید ناخالص داخلی به عنوان یک اهرم ضد تورم عمل می‌کند (۱۰).

۵-۷-۵. تأمین مالی دولت‌ها و مؤسسات وابسته به دولت

در بسیاری از کشورها، شهرداری‌ها، وزارتخانه‌ها، نهادها و مؤسسات وابسته به دولت، بخشی از تجهیزات و کالاهای سرمایه‌ای مورد نیاز خود را از طریق شرکت‌های لیزینگ تأمین می‌کنند و سپس از محل درآمد یا بودجه سالانه، اقساط اجاره را می‌پردازند.

۵-۷-۶. غیر وثیقه‌ای بودن

چون شرکت لیزینگ در طول مدت اجاره مالک دستگاه‌ها و تجهیزات باقی می‌ماند بنابراین در این شرایط از مستاجر وثیقه‌ای مطالبه نمی‌نماید مگر در موارد خاص. به این ترتیب دارایی‌های مستاجر به عنوان وثیقه برای اخذ تسهیلات مالی بانکی آزاد باقی خواهد ماند. لذا در مواردی که مستاجر وثیقه با ارزشی نداشته باشد از دریافت تسهیلات به صورت اجاره و در قالب روش‌های لیزینگ محروم نمی‌گردد (۹).

۵-۷-۷. گسترش رفاه اجتماعی

شاید بتوان گفت تمامی مزایا و فوایدی که برای صنعت لیزینگ بیان کردیم، در نهایت موجب بالا رفتن سطح رفاه اجتماعی می‌شود. اینکه صنعت لیزینگ بتواند موجب ایجاد اشتغال و گسترش سطح تولید بشود، منجر به گسترش سرمایه‌گذاری‌ها شود، رونق اقتصادی به دنبال داشته باشد و اینکه لیزینگ بتواند مانع از رکود و تورم بشود، همه این مزایا در نهایت سطح رفاه اجتماعی را بالا می‌برد. البته لیزینگ

شرایط و در اثر تحریم‌ها در قبال شرکت‌های لیزینگی را مورد تحلیل خواهیم داد. عمده‌ترین این نظریات به شرح ذیل می‌باشد:

۵-۱۰. مسئولیت مدنی دولت در قبال شرکت‌های

لیزینگی از منظر فقه امامیه

از آنجا که دولت یکی از نهادهای نوظهور است و قدمت و تاریخچه آن از نظر تاریخی با ظهور اسلام منطبق نیست، بنابراین یافتن ریشه و اساس مسئولیت دولت به معنای کنونی آن در فقه اسلامی دشوار است. به خصوص اگر بخواهیم آن را با شرکت‌های لیزینگ نوظهور بررسی کنیم، تنها موردی که بر اساس آن می‌توان ریشه‌ها و ردپای مسئولیت دولت را ردیابی کرد خطای قضات و لزوم جبران خسارت آن از طریق بیت‌المال طبق ضوابط اسلامی است (۱۳). با توضیحی که در فقه اسلامی گفته شده است که "خطای حاکم در بیت‌المال" به معنای ضرر و زیانی است که در نتیجه خطا و اشتباه قاضی رخ می‌دهد، باید از بیت‌المال جبران شود. به عبارت دیگر، مطابق این قانون، دولت به نوعی خود را در قبال خسارات وارده به کارمندان خود پاسخگو دانسته است. علاوه بر این، عالم بزرگ، حر عاملی، در کتاب گرانقدر وسائل الشیعه اظهار داشته است که حضرت علی (ع) فرمودند اگر قضات در خونریزی اشتباه کنند، باید از خزانه دولت جبران شود (۱۳).

۵-۱۱. مستندات قانونی مسئولیت مدنی دولت در قبال

شرکت‌های لیزینگی

همانطور که در سطور قبلی اشاره شد، دولت‌ها مدت‌هاست که از پذیرش مسئولیت و پاسخگویی در برابر مردم خودداری می‌کنند، اما کم‌کم اثرات و نشانه‌های پاسخگویی دولت در قوانین و مقررات ظاهر شده است. که زمینه را برای پاسخگویی آنها در برابر شرکت‌های لیزینگ در برابر تحریم‌ها فراهم کرده است. بررسی قوانین و مقررات موضوعه و جاری نظام جمهوری اسلامی ایران از جمله اصل ۱۷۱ قانون اساسی بیانگر وجود مصادیق خاصی از پذیرش مسئولیت مدنی دولت می‌باشد.^۱

۵-۹-۱. نظریه تقصیر در قیاس با شرکت‌های لیزینگی

طبق این نظریه، مسئولیت دولت و سایر اشخاص تنها در صورت ارتکاب عملی در خسارت وارد شده می‌باشد. بنابراین چنانچه با شرکت‌های لیزینگی تطبیق داده شود دولت نقشی در تحریم نداشته که بخواهیم مسئولیتی را بر او بار کنیم البته تحت شرایط دیگر قابل اعمال می‌باشد که در مباحث آتی به این موضوع پرداخته می‌شود. ملاک در این مسئولیت سنجش اخلاقی رفتار مباشر خسارت است که اگر این رفتار از نظر اخلاقی ناشی از تقصیر مرتکب باشد، وی ملزم به ترمیم خسارت بوده و اگر از نظر اخلاقی رفتار وی عاری از سرزنش باشد، ضمانی به عهده او نیست (۱۲). بر طبق نظریه تقصیر تنها دلیلی که می‌تواند مسئولیت کسی را نسبت به جبران خسارتی توجیه کند وجود رابطه علیت بین تقصیر او و ضرر وارده است (۱).

۵-۹-۲. نظریه خطر در قیاس با شرکت‌های لیزینگی

در این فرضیه گفته می‌شود که، هرکسی که به فعالیتی بپردازد، محیط خطرناکی را برای دیگران بوجود می‌آورد و چنین کسی که از این محیط منتفع می‌شود، باید زیان‌های ناشی از آنرا نیز جبران کند (۱). بنابراین در این خصوص لازم نیست که تقصر دولت اثبات گردد همین که دست به اقداماتی بزند که موجب خسارت به شرکت‌های لیزینگی گردد مسئول جبران خسارت خواهد بود به عبارت دیگر، این نظریه بیان می‌دارد که برای مسئولیت‌پذیر دانستن شخص، ضرورتی ندارد که شخص در عمل ایجاد آسیب مقصر بوده باشد، اما به محض این که خسارت ناشی از عمل خطرناک وی وارد شود، شخص مرتکب خواهد شد نقص در انجام آن عمل. این مسئولیت باشد یا نباشد، مسئول است و باید خسارت وارده را جبران کند. فرضیه خطر در اواخر قرن نوزدهم شکل گرفت و دلیل اصلی موفقیت و توجه به این نظریه توسعه صنعت و آسیب‌های

^۱ «هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد، در صورت تقصیر، مقصر طبق

قانون مسوولیت مدنی دارای سه فرض است اگر کارمند اشتباه و بی احتیاطی کند و یا عمداً خسارت وارد نماید، باید شخصاً جبران ضرر نماید اما در قانون مجازات اسلامی قضاات در صورت اشتباه شخصاً مسوول نیستند. فرض دیگر اگر در اثر معیوب بودن وسایل دولت موجب ورود ضرر شود دیگر مسوول جبران خسارت نیست و دولت باید جبران نماید و اما در فرض آخر اگر در خصوص انجام کارهایی که اعمال حاکمیت است و به لحاظ فراهم آوردن منفعت عمومی باشد و ضرری وارد کنند مسوولیتی متوجه ایشان نیست که به نظر می رسد این موضوع با قاعده لاضرر در تعارض باشد (۱۲).

۵-۱۲. مبانی حقوقی پذیرش مسئولیت دولت در قبال

شرکت های لیزبستگی

مبنای مسئولیت مدنی چیست؟ درباره پایه و مبنای مسئولیت مدنی نظریه های گوناگونی وجود دارد.

۵-۱۲-۱. جبران خسارت شرکت های لیزبستگی با استناد

به نظریه خطر

هر کسی در این جهان هر تصمیمی بگیرد تمام منافع و زیان های احتمالی آن تصمیم به وی برمی گردد چون که شخصی که با علم و اختیار تصمیمی می گیرد و منافع آن به وی می رسد بدیهی است باید خطرات محتمل از این تصمیم را هم بپذیرد و حق اینکه این خطرات و خسارات را متوجه دیگران کند ندارد این فلسفه نظریه خطر است نظریه اِستین در مقاله نظریه مسوولیت محض در خصوص مسوولیت کارفرمایان بویژه دولت از معروف ترین نظرات است او معتقد است هر عواقب هر تصمیم شخص اعم از نفع یا ضرر متوجه تصمیم گیرنده است و اگر به کسی ضرر وارد کند مسوول است و ضامن و به دور از انصاف است دیگران در ضررهای ناشی از تصمیم وی متضرر گردند.

در اوایل قرن بیستم، تمایلاتی به پذیرش مسئولیت بدون تقصیر دولت شکل گرفت. مطابق نظر مذکور، فعالیت های دولت، حتی اگر هم بدون تقصیر انجام پذیرد، می تواند موجب خطر باشد هر گاه فعالیت خطرناک یا خطرناکی انجام گیرد و

در خصوص تقصیر و اشتباه کارکنان دولت و نحوه جبران خسارت در ماده ۵۸ قانون مجازات اسلامی به صراحت در خصوص اشتباه و تقصیر قضاات سخن رانده شده و تعیین تکلیف شده است^۲ در این ماده ذکر مواردی لازم است اولاً به صورت گسترده کلمه تقصیر به کار رفته که برای درک مفهوم آن باید به قانون مدنی مراجعه کرد. مواد ۹۵۱ و ۹۵۳ و ۹۵۳ قانون مدنی تعاریفی از آن ارائه داده اند^۳. به عقیده علمای حقوق تقصیر اعم از عمدی و غیرعمدی است و اگر مرتکب نیت ضرر به دیگری دارد پس عمد است ولی در غیر عمد بحث بی احتیاطی است و شخص نیت ورود ضرر ندارد پس به نظر می رسد قانون گذار نباید کلمات تقصیر و اشتباه به کار می برد و اینها با هم تداخل دارند یک مورد دیگر اینکه این ماده محدود به قضاات شده ک شامل دیگر کارکنان نمی گردد البته ماده ۱۱ قانون مسوولیت مدنی در خصوص کارکنان دولت و شهرداری ها هم تعیین تکلیف نموده است^۴ (۱۳).

در این خصوص هم نکته ای که قابل ذکر است بر خلاف قانون مجازات اسلامی تمام کارکنان را مشمول شده است ماده ۱۱

موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارت بوسیله دولت جبران می شود و در هر حال از متهم اعاده حیثیت می گردد».

^۲ ماده ۵۸ قانون مدنی: «هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی، متوجه کسی گردد، در مورد ضرر مادی در صورت تقصیر مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارات بوسیله دولت جبران می شود و در مورد ضرر معنوی چنانچه تقصیر یا اشتباه قاضی موجب هتک حیثیت از کسی گردد، باید نسبت به اعاده حیثیت او اقدام شود»

^۳ ماده ۹۵۱ قانون مدنی: تعدی تجاوز نمودن از حدود اذن یا متعارف است نسبت به مال یا حق دیگری

ماده ۹۵۲ قانون مدنی: تفریط عبارت است از ترک عملی که به موجب قرارداد یا متعارف برای حفظ مال غیر لازم است.

ماده ۹۵۳ قانون مدنی: تقصیر اعم است از تفریط و تعدی

^۴ کارمندان دولت و شهرداری و موسسات وابسته به آنها که به مناسبت انجام وظیفه عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی، خسارتی به اشخاص وارد نمایند، شخصاً مسئول جبران خسارات وارده می باشند. ولی هرگاه خسارات وارده مستند به عمل آنان نبوده و مربوط به نقص وسایل ادارات و موسسات مزبور باشد، در این صورت جبران خسارت، به عهده اداره یا موسسه مربوطه است. ولی در مورد اعمال حاکمیت دولت هرگونه اقداماتی که برحسب ضرورت برای تأمین منافع اجتماعی طبق قانون بعمل آید و موجب ضرر دیگری شود، دولت مجبور به پرداخت خسارت نخواهد بود.

۵-۱۲-۲. جبران خسارت شرکت‌های لیزینگ و نظریه

تضمین حق

برای اولین بار این استارک بود که بحث تضمین حق را در رساله خود مطرح نمود. او بر این باور بود که از جانب کسی که به وی خسارت وارد شده است به موضوع مسوولیت مدنی پرداخت و اینکه فقط از لحاظ بحث تقصیر و واردکننده خسارت به موضوع فوق پرداخت مساله شخصی است. بنابراین وقتی سرمایه‌گذاری تمام سرمایه خود را در این شرکت‌ها می‌گذارد و فعالیت می‌نماید با استناد به این نظریه تمام حقوق و منافع وی باید تضمین گردد، حق داشتن اشخاص نسبت به زندگی و جسم و مال و امنیت روحی و جسمانی از بدیهی‌ترین مواردی است که حاکمیت مکلف به تضمین آنهاست اما سوال اینجاست ورود ضررهایی مانند ضررهای جانی و که از اقدامات شخص دیگری ناشی می‌شود آیا تعدی به حق اشخاص نیست؟ وقتی این تعدی صورت می‌گیرد پس ضمانت اجرا باید باشد و غیر از جبران ضرر و زیان نمی‌تواند باشد (۳). پس افراد حق زندگی سالم در جامعه و استفاده از حقوق اولیه خود را در سایه امنیت دارند و این موضوع باید توسط حاکمیت نیز تضمین گردد. بدیهی است افراد جامعه باید حقوق همدیگر را محترم بشمارند و نباید تعرضی به این حقوق نمایند در غیر این صورت مکلف به جبران خسارت هستند. در بعضی موارد فردی جبران ضرر و زیان می‌نماید که خود مرتکب ورود ضرر و زیان نشده است در اینجا اولویت با شخصی است که به وی ضرر وارد شده است چون که نمی‌شود بوسیله استفاده از حق خود به حقوق دیگران تعدی نمود باید زیان‌دیده تحت چتر حمایتی قانون باشد و در هر صورت باید زیان‌دیده به حق خود برسد. در این نظریه عالم بودن حاکمیت به اینکه کارکنانش از جبران خسارت وارده عاجز هستند باعث می‌شود تا دولت مکلف به جبران گردد و عده‌ای معتقدند این عمل کفالت است و دولت کفیل کارکنان در جبران خسارت است و موجب نقل ضمان از شخص به حاکمیت است و بر این باورند که شخصیت حاکمیت مادی نیست و معنوی است و جایی برای اشتباه وی وجود ندارد پس جبران خسارت برای دولت است و این مسوولیت غیرمستقیم است از طرفی همین

در این میان اشخاص متضرر شوند، دولت که به آن فعالیت مبادرت نموده مسئول جبران خسارت وارد به افراد خواهد بود، حتی اگر نهایت مراقبت و دقت را در انجام عمل خود نموده باشد، چرا که نفع حاصل از آن فعالیت به وی باز می‌گردد. بدین ترتیب حتی دولت بدون ارتکاب هیچ‌گونه تقصیری باید از عهده خسارت برآید. استفاده از ماشین در فعالیت‌های مختلف، بویژه در صنعت موجب افزایش تعداد و شدت حوادث و خسارت‌ها بویژه خسارت‌های بدنی گردید. استناد به مسوولیت مدنی بر اثر تقصیر و اثبات تقصیر سازنده و مالک با متصدی این ماشین‌آلات با دشواری‌های بسیاری همراه بود به گونه‌ای که حوادث بی‌شماری بر اثر استفاده از این ابزارها بوجود می‌آید که بسیاری از آن‌ها به واسطه‌ی دشواری اثبات تقصیر، بدون جبران باقی می‌ماند. افزایش روزافزون خسارت‌ها و حوادث ناشی از کار، اندیشمندان را بر آن داشت که آیا امر دیگری بجز تقصیر و رابطه‌ی سببیت بین تقصیر و خسارت را می‌توان مبنای مسوولیت مدنی دانست؟ بیشتر حوادث از این قبیل، حوادث حین انجام کاری بودند که برای کارگران رخ می‌داد و چون قشر کارگزار طبقه‌ی خاصی بود که بیشتر نیازمند حمایت‌های مالی بود، این حوادث موجب ایجاد نابرابری‌های اجتماعی و برانگیختن کارگران می‌شد. پس کم‌کم نظریه‌ی خطر وارد عرصه‌ی حقوق شد و حقوقدانان اعلام نمودند، کسی که محیط خطرناکی مثل کارخانه، ایجاد کند در صورت تحقق خطر، بدون اینکه نیازی به اثبات تقصیرش باشد، باید خسارت ناشی از آن را جبران کند (۱۲).

این نظریه دارای دو جنبه است نافی و ثابته در نافی وجود تقصیر برای مسوولیت لازم نیست ولی در ثابته باید وجود داشته باشد و دفاعیات شخص ملاک باشد.

در ابتدا اندیشه‌ی «نظریه‌ی خطر» در زمینه‌ی مسوولیت کارفرمایان نسبت به کارگران خود و حوادث رانندگی بیان شد. مبنای نظریه‌ی خطر، وجدان اجتماعی بود.

نظریه تضمین باعث می‌شود کارکنان با خاطری آسوده وظایف خود را انجام دهند و از این نظر آنها نیز تحت حمایت قرار می‌گیرند پس این موضوع بدین صورت است که جدای از اینکه خسارت توسط کارمند وارد می‌شود یا خیر در هر صورت دولت مسوول جبران خسارت کارکنان خود است و این مسوولیت بر ذمه کسی است که اولاً اشخاص کارمند وی مرتکب ورود ضرر شده‌اند و توانایی پیشگیری از ورود ضرر را دارد ثانیاً توانایی جبران خسارت وی بیشتر است و ثالثاً زیان‌دیده هم تضمین بیشتری می‌گیرد تا ضررش جبران شود و البته این موضوع فقط در خصوص ضررهای حادث شده و بالفعل است و شامل ضررهای غیرمادی و عدم‌النفع نیست (۱۴).

همچنین نظریه‌ی مطروحه، فقط خاص مسئولیت بدون تقصیر دولت نیست و مسئولیت مبتنی بر تقصیر را که در آن تقصیر مقام عمومی بر تقصیر دولت تقدم دارد را نیز در برمی‌گیرد.

۵-۱۲-۳. جبران خسارت شرکت‌های لیزینگی با استناد

به نظریه برابری در مقابل قانون

اصل برابری یا تساوی از جمله اصلی‌ترین ارکان است که حقوق بشر بر مبنای آن بنا شده است یعنی اشخاص بدون در نظر گرفتن ویژگی‌های قومی قبیله‌ای و نژاد و... مساوی هستند و حقوق و وظایف یکسانی دارند و همچنین این اصل عیار میزان دموکراسی را هم مشخص می‌کند و این از اصول نشان‌دهنده حاکمیت قانون است. حاکمیت مکلف است بر همین اساس با تمام افراد جامعه برخورد نماید و همه را به یک چشم نگاه نماید؛ چرا که خود وی اصلی‌ترین نقش را در بیان و تعیین حقوق اشخاص و محقق شدن آن دارد چرا که عام بودن قانون هم بر این امر صحه می‌گذارد ضمناً ماده ۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر هم موید این موضوع است (۱۵).

۵-۱۲-۴. نظریه تساوی در برابر قانون در خصوص

شرکت‌های لیزینگی

وقتی که تمامی اشخاص جامعه به طور یکسان هزینه‌هایی متقبل می‌شوند که با آن هزینه‌ها حاکمیت نظم و امنیت را

برقرار می‌نماید در اینجا برابری در مقابل قانون محقق شده است به واقع برقراری عدل اجتماعی مشغله اصلی است که با لحاظ نمودن تساوی احاد جامعه و تقسیم عادلانه امکانات اقتصادی و اجتماعی محقق می‌شود. پس اگر به بگ نفر ضرری وارد شد و این ضرر جبران نگردید وظیفه‌ای بیشتر بر دوش وی نهاده شده است. پس اگر حاکمیت در هنگام اجرای تکالیف خود بر اثر خطای انسانی یا سازمانی ضرری به دیگری وارد کرد و این ضرر جبران نشد و بار آن بر عهده متضرر قرار گرفت آنگاه اصل تساوی زیر پا گذاشته شده است. پس در هر صورت باید چنین ضرری جبران گردد. لذا اگر ما بخواهیم اصل تساوی افراد را رعایت کنیم باید هزینه‌ها را هم به طور یکسان دریافت کنیم در حقوق فرانسه هم بدین گونه عمل می‌گردد که حاکمیت مکلف به تأمین رفاه است و از همه احاد جامعه هزینه‌های عمومی را به طور یکسان دریافت نموده که مبتنی بر نظریه ایده پرداخت مالیات است و مفهوم آن این است که اصل تساوی در پرداخت هزینه‌های عمومی مانند تساوی افراد در پرداخت مالیات است. لذا اگر کسی مثل همه مالیات پرداخت کند و وقت ورود ضرر جبران خسارت برای وی نشود به مانند این است که مالیات اشخاص دیگر را پرداخت نموده است که این موضوع با اصل تساوی افراد در تعارض است البته این ایده پرداخت مالیات همیشگی نیست و فقط یکی از نشانه‌های مشارکت شهروندان در تقبل هزینه‌ها است (۱۶).

۵-۱۲-۵. جبران خسارت شرکت‌های لیزینگی و

نظریه‌ی نفع دولت

در این نظریه بنابر این است که نفع دولت را مدنظر قرار دهند؛ یعنی صرف اینکه دولت خسارات را جبران می‌نماید برای وی در آینده دارای منفعت است و در بلندمدت موجب کاهش هزینه می‌شود مثلاً تهیه خانه برای افراد فقیر باعث می‌شود افراد مرتکب جرم نشده و یا حتی کمتر مریض شوند پس در آینده هزینه امنیت و سلامت کمتری پرداخت می‌کند و مصداقی که در مورد شرکت‌های لیزینگی می‌توان یافت در

شرایط موجود اختصاص یارانه و ارز دولتی برای وارد کالا و تجهیزات یا مواد اولیه می‌باشد.

اینکه دولت نخواهد که هزینه‌های جاری را پرداخت نماید یک نفع کوتاه‌مدت است و در آتی منجر به زیان‌های غیرقابل جبرانی خواهد شد در دیدگاه جاری بنا بر این است که اگر از آحاد جامعه که متضرر هستند حمایت قانونی توسط حاکمیت صورت نگیرد در این صورت باعث افزایش وقوع جرم و ارتشا و فساد گسترده خواهد شد که این موضوع حاکمیت را به شدت با بحران و تضرر مواجه می‌کند؛ لکن اگر برعکس باشد و هزینه‌های این اقشار پرداخت شود دیگر مجبور نیست در آینده هزینه‌های زیادی پرداخت نماید دیدگاه‌های قبلی همگی بر محور عدالت بود لکن در حال حاضر بدین صورت است که حاکمیت در واقع با پرداخت هزینه‌ها سرمایه‌گذاری آتی می‌نماید. هر حکومتی که تشکیل می‌گردد قطعاً دنبال کسب مشروعیت بیشتر در بین جامعه است و تمام سیاست وی بر این اساس است اینجا حاکمیت تمام تلاش خود جهت تأمین رفاه و پرداخت زیان زیان‌دیدگان جهت کسب مشروعیت می‌نماید در چنین دیدگاهی ممکن است دولت با مشکلات اقتصادی فراوانی روبرو شود (۱۴).

۵-۱۲-۶. نظریه تساوی شهروندان در برابر هزینه‌های

عمومی

طبق این نظریه، کلیه شهروندان به طور مساوی مسئول هزینه‌هایی هستند که دولت برای تأمین منافع عمومی یا برقراری نظم هزینه می‌کند. بنابراین، اگر شرکت‌های لیزینگ این تئوری را در رقابت با دولت یا شرکت‌هایی که دولت در آنها سهامدار است دنبال نکنند، دولت مسئول است و باید خسارت را جبران کند. بر این اساس، اگر در نتیجه عملکرد یک سازمان دولتی به شخص یا اشخاص خاصی آسیب برسد، این برابری شکسته خواهد شد؛ زیرا در چنین فرضی، مزایای خدمات عمومی به نفع همه است، در حالی که ضرر آن بر عهده افراد خاصی بوده است. بنابراین، دولت به نمایندگی از مردم باید خسارت قربانیان را در حدی که برابری مزبور برقرار

شود، جبران کند، بنابراین از استفاده غیرمجاز به ضرر قربانیان جلوگیری می‌کند (۱۷).

بنابراین چنانچه دولت به منظور رعایت صرفه مصرف‌کنندگان و یا تنظیم بازار داخلی، اقدام به واردات نموده و یا اجازه آن را صادر نماید، نباید ضرر حاصل از آن را که متوجه تولیدکننده گردیده است بدون جبران باقی گذارد؛ زیرا اندیشه عدالت اجتماعی روا نمی‌دارد که کسی به نفع دیگران، ضرری را به ناروا تحمل نماید.

این نظریه می‌تواند مکمل مناسبی برای نظریه‌های تقصیر و خطر به شمار آید؛ به این معنا که هر جا زیانی از عمل دولت به بار آید که جبران آن به وسیله نظریه‌های یاد شده امکان‌پذیر نیست، می‌توان از مبنای تساوی شهروندان در برابر هزینه‌های عمومی یا برابری مالیاتی شهروندان، بهره جست. مؤید این نظریه در فقه اسلامی، قاعده «من له الغنم فعلیه الغرم» می‌باشد؛ یعنی کسی که منافع را می‌برد، زیان را هم باید تحمل کند؛ و این قاعده‌ای عقلی و منصفانه است. لیکن باید توجه داشت که التزام به این نظریه برای توجیه مسئولیت دولت، مستلزم آن است که در برخی از موارد که رابطه سببیت میان خسارت وارده و عمل دولتی و اداری وجود ندارد، اداره را محکوم به جبران خسارت بدانیم و این نتیجه‌ای است که با قواعد مسئولیت مدنی مغایرت دارد. گرچه هر کسی در گرو نتایج اعمال خود است اما تکلیف جبران خسارتی که به واقع از عمل او ناشی نشده است عادلانه نمی‌نماید. از سوی دیگر، پایبندی کامل به این نظریه، ممکن است باعث شود کارکنان دولت در انجام وظایف خود سهل انگاری کنند، به این بهانه که این مسئولیت دولت است که جبران خسارت احتمالی ناشی از اقدامات آنها را جبران کند و خسارات ناشی از آن را جبران کند. از تحمل یا سونیت. خود را به خزانه عمومی تحمیل کنند (۱۷).

۵-۱۲-۷. نظریه اصل انتظارات مشروع

این مفهوم، نخستین مرتبه در رأی مشهور صادره توسط قاضی دنینگ در قضیه «اشمیت علیه اداره مهاجرت انگلستان» در سال ۱۹۶۹، رسماً وارد وریه قضایی انگلستان شد و سپس

ناگهان، دولت تغییر رویه داده و با افزایش واردات خود، موجب این شود که محصولات کشاورز یا باغدار داخلی در دست وی باقی مانده و در نهایت، تلف شود و یا اینکه، وی نتواند با قیمت مناسب آنها را به فروش رساند، این تلف یا نقصان قیمت که مبتنی بر نقض رفتار سابق است که دولت اتخاذ نموده بود، بر مبنای این نظریه، مسئولیت دولت را در پی خواهد داشت.

اما سوال قابل طرح در این مورد، این است که، در صورت عدم اعلام امری و صرفاً بر این مبنای که رویه عملی دولت این بوده است که هر ساله اولویت تهیه محصولات کشاورزی را به کشاورزان داخلی اختصاص می‌داده است، آیا در صورت تغییر رویه، همچنان باید دولت را مسئول به حساب آورد؟

این تردید از آن جا شکل می‌گیرد که سیاست‌های کلان اداره و حکومت، اصولاً قواعدی دائمی و لایتغیر نیستند و به این جهت، تصور دوام و بقای همیشگی آنها، انتظار معقولی محسوب نمی‌شود (۱۸). بنابراین در موضع شک باید به قدرمیتین اکتفا کرد و مواردی که اعلام عمومی نشده است، از اصل جبران ضرر بر مبنای این قاعده، خارج کرد.

به این ترتیب، ضررهایی که در پی یک اعلام عمومی نبوده‌اند، به نظر می‌رسد مطابق با این اصل، قابل مطالبه نباشند؛ چرا که شرایط کامل تحقق انتظار مشروع در آنها فراهم نیست، ولی چه بسا، ممکن است همین تغییر رویه ناگهانی دولت، صدمات جدی به گروه عظیمی وارد نماید، به نحوی که، اصول مسئولیت مدنی و انصاف، عدم جبران آن را شایسته نمی‌داند. بنابراین در عمل، این اصل نیز، به تنهایی نمی‌تواند تمام جوانب مسئله را پوشش داده و از زیان‌دیده در مقابل دولت، به طور کامل، حمایت نماید (۱۸).

۶. نتیجه‌گیری

روش لیزینگ به دلیل عدم تزریق مستقیم منابع مالی به بازار و پیشگیری و بازدارندگی این روش از ورود مستقیم منابعی که به صورت تسهیلات واگذار می‌شود به بازار بورس، دارای خاصیت ضد تورمی است. از یک‌سو، (خصوصاً در روش لیزینگ کمک فروش) به چرخه تولید و افزایش حجم آن کمک

مورد استفاده سایر کشورها قرار گرفت. مقصود از اصل انتظارات مشروع، به طور کلی، «خواسته‌ها و توقعات موجه و معقولی است که در روابط متقابل افراد با مقامات دولتی، به ویژه در چارچوب اعمال صلاحیت‌های اختیاری ایجاد می‌شود» به این ترتیب که، با احترام به انتظارات مشروع در قالب حقوق اداری، مقامات دولتی و حکومتی نمی‌توانند از اغلب تصمیمات، اعلامات، رویه‌های اداری و یا حتی اظهارات سابق خود، جز در برخی از شرایط استثنایی عدول کنند (۱۸). فرضاً چنانچه دولت اعلام نموده است تا ۵ سال آتی خودرو و قطعات یدکی وارد نخواهد کرد و بعد از گذشت یکسال بر خلاف آن عمل نماید تمام برنامه‌های شرکت‌های لیزینگی را با چالش مواجهه نماید و اسباب ضرر رساندن این شرکت‌ها فراهم گردد دولت ملزم به جبران خسارت این شرکت‌ها می‌باشد.

برای تحقق انتظار مشروع، علاوه بر معقولیت انتظار، وجود مجموع شرایط زیر در وضعیت مربوطه نیز امری ضروری است: الف- تصمیم یا اعلام مربوطه، توسط یک کارگزار عمومی یا دولتی، اتخاذ یا اظهار شده باشد.

ب- محتوای تصمیم یا اعلام، باید واضح و بدون قید و شرط باشد.

ج- تصمیم یا اعلام مربوطه، مطلوب و مورد درخواست مخاطب باشد.

د- تصمیم یا اعلام مربوطه به اطلاع مخاطب رسانده شده باشد.

ه- اتکای مخاطب به تصمیم یا اعلام مربوطه، در حد متعارف انجام شده باشد.

و- تصمیم یا اعلام مربوطه، قابلیت انتساب مستقیم یا غیرمستقیم به فرد یا گروه خاص را داشته باشد.

وجود مجموع شرایط مذکور، موجب تحقق انتظاری برای مخاطب می‌شود که عدول یا انصراف از آن، رعایت انصاف و اعتماد عمومی به اداره را مختل خواهد ساخت (۱۸).

بنابراین، به فرض مثال، اگر دولت اعلام کرده باشد که، هر ساله اولویت اصلی خود را در تأمین محصولات کشاورزی، به تولیدات داخلی اختصاص خواهد داد و بر مبنای این اعلام عمومی، کشاورز یا باغدار، اقدام به تولید محصول نماید، اما

۷. تقدیر و تشکر

از تمام عزیزانی که در تهیه و تدوین این مقاله مساعدت و همکاری نمودند تقدیر و تشکر می‌کنم.

۸. سهم نویسندگان

نویسنده دوم بعنوان نویسنده مسئول و بقیه مولفین، به عنوان همکار در تدوین مقاله ایفای نقش نموده‌اند.

۹. تضاد منافع

در این مقاله هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

می‌نماید و در نتیجه، سطح تولید داخلی را بالا می‌برد و از سوی دیگر، از طریق واگذاری تسهیلات برای خرید محصولات تولیدی و ایجاد اشتغال و افزایش عرضه محصولات مورد نیاز جامعه، ضمن بالا بردن میزان تولید ناخالص داخلی، به عنوان یک اهرم ضد تورمی عمل می‌نماید. در این خصوص چنانچه بخواهیم مسئولیت مدنی دولت را با این عملکرد شرکت‌های لیزینگی بررسی نماییم در مواردی پیش می‌آید که این شرکت‌ها همان‌گونه که گفته شد با جذب سرمایه اقدام به فعالیت‌های می‌نماید که نیازمند بازاری انحصاری در کشور می‌باشد؛ اما دولت در راستای فعالیت‌های آنها وارد می‌شود و بیشتر اقدام به واردات کالاهایی می‌نماید که آن شرکت‌ها اقدام به تولید آنها می‌نمایند بنابراین در این خصوص مسئولیت مدنی بر دولت بار می‌شود؛ زیرا باعث کاهش تولید، کاهش فروش و عنصر ضرر در فعالیت‌های این شرکت‌ها می‌شود. ما در این مقاله با سوالاتی مواجهه بودیم اولین مسئله‌ای که با آن مواجهه بودیم این بود که؛ آیا می‌توان دولت را مسئول جبران خسارت نسبت به شرکت‌های لیزینگی نمود؟ با مطالعاتی که در این زمینه صورت پذیرفت با عنایت به نظریات حقوقی و با اتکا به اصول حقوقی می‌توان مسئولیت مدنی دولت در قبال شرکت‌های تجاری بار نمود. بنابراین فرضیه اول ما در این تحقیق به اثبات می‌رسد.

اما سوال دومی که با آن مواجهه بودیم این بود که؛ با استناد به چه نظریاتی می‌توانیم مسئولیت مدنی را به شرکت‌های لیزینگی بار نماییم؟

در این خصوص نظریات زیادی در حقوق و فقه اسلامی وجود دارد که می‌توان با استناد به آنها دولت را مسئول جبران خسارات وارده به شرکت‌های لیزینگی نماییم از جمله این موارد می‌توان با استناد به نظریه‌های دولت مسئول، مسئولیت محض و نظریه خطر و نظریه تضمین حق بتوان دولت را در قبال شرکت‌های لیزینگی مسئول دانست. بنابراین فرضیه دوم ما در این تحقیق نیز به اثبات رسید.

References:

1. Katozian N. Non-Contractual Requirements. 1st ed. Tehran: University of Tehran Press; 2007. (Persian).
2. Moein M. Moein Culture. Tehran: Zarrin Publications; 2007. (Persian).
3. Badini H. Philosophy of Civil Liability. Tehran: Anteshar Publishing; 2005. (Persian).
4. Miri SH, Habibi P. Study of Leasing Application in the Credit Cycle of the Country. Proceedings of the 15th Annual Conference on Monetary and Foreign Exchange Policies, Tehran: Monetary and Banking Research Institute; 2005. (Persian).
5. Jamali H. History and Principles of International Relations. Tehran: Representation of the Supreme Leader; 2001. (Persian).
6. Soodir A. Leasing Education. Tehran: Shams Publications; 2011.
7. Dylan L. Leasing Manual in Small Industries. Tehran: Daneshpajohan Publications; 2006.
8. Keshavarzian O. A Study of the Nature and Jurisprudence of Leasing Companies in the Four Sunni Religions: University of Kurdistan; 2012. (Persian).
9. Salehnia A. Jurisprudential study of legal lease on condition of ownership with emphasis on leasing contracts. Tehran: Kharazmi University; 2012. (Persian).
10. Mousavian SA. Jurisprudential study of legal transactions of leasing companies. *Journal of Islamic Economics*. 2006;6(22):75-91. (Persian).
11. Asghari Aghamshahdi F, Kaviar H. A Study of Transactions of Leasing Companies in Iranian Law. *Journal of the Faculty of Law and Political Science*. 2012;42(3):1-20. (Persian).
12. Hosseini Nejad H. Civil Liability. Tehran: Shahid Beheshti University Press; 2010. (Persian).
13. Mohaghegh Damad SM. Rules of Jurisprudence. Tehran: Islamic Sciences Publishing Center; 2016. (Persian).
14. Amir Arjmand A, Zargoosh M. Fault in Government Civil Liability Law Analytical-Comparative Study. *Legal Research Quarterly*. 2009;12(49):85-143. (Persian).
15. Hashemi SM. Constitutional Rights of the Islamic Republic of Iran, Sovereignty and Political Institutions. Tehran: Mizan Publishing; 2021. (Persian).
16. Qari Seyed Fatemi SM. Human Rights in the Islamic World. Tehran: Nashr-e Danesh; 2009. (Persian).
17. Ghamai M. Civil liability of the government for the actions of its employees. Tehran: Dadgostar Publishing; 2012. (Persian).
18. Zarei M, Behnia M. A reflection on the possibility of applying the principle of legitimate expectation in the Court of Administrative Justice. *Strategy Quarterly*. 2011;20(61):153-90. (Persian).

ORIGINAL ARTICLE

Civil Liability of the Government to Leasing Companies in the Event of Sanctions with Unregulated Imports of Goods

Esmael Hosseini Eiji¹, Ali Aleboueh^{2*}, Javad Niknejad³

1. PhD Student in Private Law, Ayatollah Amoli Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Jurisprudence and Law, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Private Law, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Received: 21 April 2021

Accepted: 5 September 2021

Published online: 14 March 2022

Keywords:

Government Civil Liability

Economic Sanctions

Leasing Companies

* Corresponding Author:

Ali Aleboueh

Address: Department of Jurisprudence and Law, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran.

Postal Code: 7591493686

Telephone: 07433313212

Email: dr.aleboueh@yahoo.com

ABSTRACT

Background and Aim: In the past, it was not possible to hold the government accountable, but today there are various responsibilities for the government, one of which is leasing companies, which, despite sanctions, provide the most assistance to the economy. And our industry and need support. Our purpose in this article is to explain the civil liability of the government to leasing companies in special circumstances of sanctions.

Materials and Methods: This descriptive-analytical article has been prepared by using documentary method and filing tool.

Results: The findings confirm that; There are cases in which the government competes unequally with leasing companies instead of supporting them. Which is directly related to the losses of leasing companies in case of unregulated and unregulated imports. Therefore, the government is obliged to always consider all aspects of the issue when deciding on imports and using expert opinions, To import goods to the country.

Ethical considerations: From the beginning to the end of the article, it has been prepared and compiled with adherence to the principles of honesty and trustworthiness.

Conclusion: if the government inflicts damages on leasing companies in the field of improper import of goods, makes a mistake or error in decision making, the issue of government civil liability is raised. On the other hand, sometimes consumer rights conflict And the producer forces the government to choose between the two existing rights, and sometimes governments may prioritize consumer rights over producer rights for the sake of public welfare or other considerations. The spirit of jurisprudential and legal regulations does not allow these losses to remain without compensation.

© Copyright (2018) Iranian Association of Medical law, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Hosseini Eiji E, Aleboueh A, Niknejad J. Civil Liability of the Government to Leasing Companies in the Event of Sanctions with Unregulated Imports of Goods. *Medical Law Journal* 2021; Legal Innovation.